

Naša zodpovednosť za ohlasovanie Božieho slova

LUBOMÍR PETRÍK

Prešovská univerzita v Prešove, Gréckokatolícka teologická fakulta

Abstract: *The article called Our Responsibility to Spread the Word of God emphasizes responsibility of priests while spreading the Word of God. The homily should not be a lecture, but must be clearly kerygmatic and christological. It is closely related to the paschal mystery of Jesus Christ and baptism. It should not be moralization but reinforcement and encouragement for the people of God. The author in his lecture, the main part of which was delivered at the formation meeting of priests, provides a closer look at 46th article of the post-synodal apostolic exhortation "Sacramentum Caritatis" of Pope Benedict XVI on homily. The article discusses the need for adequate preparation of the homily. The homilies written by Greek Catholic priests in the 19th century as well as Synod of Bishops on the Word of God are mentioned in order to encourage homiletic activity.*

Key words: *Spreading the Gospel. Homily. Word of God. Pascha. Baptism. Ambo. Sacramentum Caritatis. Responsibility. Preacher. Priest.*

Úvod

Prednedávnom som bol na pomaturitnom stretnutí. Bývalá spolužiačka, ktorá je podnikateľkou, rozprávala o tom, že vo svojej doteraz prosperujúcej firme už bolestne pociťuje dôsledky globálnej finančnej krízy.

Život neustále prináša situácie, v ktorých cítime, že sme so svojimi silami, schopnosťami, plánmi a predstavami na konci. Čo má však svoju neustálu platnosť, je Božie slovo! Všetko sa môže pominúť, ale Božie slovo má trvalú platnosť. A my, bratia, máme poslanie každý deň ho ohlasovať! Do všetkej tej neistoty, ktorá človeka obklopuje, my ponúkame istotu – pevný bod, o ktorý sa človek môže oprieť a zachytiť.

„*Len Božie slovo dáva ľudskému životu tú pevnosť, ktorú nie je možné nájsť v žiadnej inej oblasti: od kariéry k peniazom, ako nám to ukazuje nedávna svetová finančná kríza*“ – to je jedna z myšlienok, o ktorých hovoril Svätý Otec 6. októbra 2008 pri príležitosti otvorenia prevej

generálnej kongregácie synody o Božom slove vo Vatikáne. Benedikt XVI. uvažoval na začiatku synodálnych prác nad žalmom 118. Rozprávaním o „skale“ sa zasa zamýšľal nad medzinárodnými udalosťami. „*Na piesku stavia ten, kto si zakladá len na viditeľných a hmatateľných veciach, na úspechu, kariére, peniazoch. Zdanlivo sú toto tie pravé hodnoty, ale teraz pri otrasoch veľkých bánk vidíme, že tieto peniaze sa strácajú, že nie sú ničím. Tak, ako všetky veci, ktoré sa zdajú byť skutočne hodnotné, na ktorých si zakladáme a ktoré sú len drubotnými vecami. Kto stavia svoj život na týchto hodnotách – na materiách, úspechu a na všetkom, čo sa nám takto zjavuje – stavia na piesku.*“

Potom Benedikt XVI. ponúkol odpoveď hovoriac o Božom slove: „*Naopak Božie slovo je skutočnou hodnotou, na ktorej máme zakladať náš život. Spomeňme si na Ježišove slová: «Nebo a zem sa pomínú, ale moje slová sa nepomínú» (Mt 24, 35). Ľudsky povedané, slovo, naše ľudské slovo je takmer nič, iba dych, ktorý sa hneď po vyrieknutí stratí: zdá sa byť ničím. Ale ľudské slovo má neuveriteľnú silu: máme slová, ktoré tvoria dejiny. A navyše, Božie slovo je základom všetkého, je skutočnou realitou.*“

Potom Svätý Otec nástojil, aby sme zmenili náš koncept realizmu. „*Na to, aby sme boli realistami, musíme zmeniť naše myslenie*“ o tom, že materiálne veci, veci, ktorých sa možno dotknúť sú silnejšie a istejšie. „*Realista je ten, kto v Božom slove spozná základ všetkého. Realista je ten, kto stavia svoj život na tomto základe, ktorý zostáva natrvalo.*“ V závere povedal, že ohlasovanie evanjelia a poslanie nie sú akýmsi druhom cirkevného kolonializmu, teda snahou včleniť iných do našej skupiny, ale sú východiskom pre samostatné kultúry pri vstupe do univerzality, ktorá všetkých spája a robí z nich bratov.¹

Zodpovednosť za ohlasovanie

V našej kňazskej službe niet dôležitejšej činnosti, ako je ohlasovanie radostnej zvesti, že Ježiš Kristus za nás zomrel, vstal z mŕtvych a zoslal nám svojho Svätého Ducha. Možno by niekto povedal, že ešte dôležitejšie je sprostredkovať vo sviatosti zmierenia odpustenie hriechov. Dobre však vieme, že najprv je potrebné uveriť v Božiu moc, ktorá sa nám najviac ukázala v paschálnom tajomstve Ježiša Krista. Preto platí to, čo hovorí sv. apoštol Pavol: „*Teda viera je z blásania a blásanie skrze Kristovo slovo*“ (Rim 10, 17). A Cirkev na Druhom vatikánskom koncile hovorí: „*Ľud Boží sa zbromažďuje ponajprv slovom Boba živého, ktoré všetci právom žiadajú z úst kňaza. Keďže nik nemôže byť spasený, ak prv neuveril, prvou povinnosťou kňazov ako biskupských spolupracovníkov je zvestovať všetkým Božiu blahozvesť*“ (PO 4).

¹ Porov.: Benedikt XVI.: *Božie slovo je tou skalou, na ktorej máme stavať náš život.* <http://www.tkkbs.sk/view.php?cislocianku=20081007014> (27.11.2008).

Bratia, akú veľkú zodpovednosť máme za ohlasovanie evanjelia! Keď prednášame homíliu, Slovo sa stáva telom, skutočnosťou, ktorá reálne vstupuje do života našich poslucháčov. Nieкто z nás káže formálne obratnejšie, nieкто slabšie, ale Božie slovo stále znie. A aj keď sa medzi poslucháčmi nájdú i takí, ktorí si nenastrážia svoj sluch a neotvoria svoje srdce pre toto slovo, predsa sú stále aj takí, ktorí potrebujú počuť, čo im práve teraz do ich životnej situácie hovorí Boh. Ale ako počujú bez kazateľa (porov.: Rim 10, 14)?

Homília nie je prednáška

Myslím, že všetci sme si vedomí výnimočného postavenia homílie medzi akýmkoľvek inými formami kázní. *„Veľmi sa odporúča homília ako súčasť samej liturgie; v nej sa cez liturgický rok vysvetľujú z posvätného textu tajomstvá viery a zásady kresťanského života. Najmä pri sv. omšiach [liturgiách], ktoré sa celebrujú v nedeľu a zasvätené sviatky za účasti ľudu, nech sa homília nevynechá bez vážnej príčiny“* (SC 52).

Naše homílie sa nesmú stať prednáškami, či referátmi! Ale naopak, musia byť kerygmatické a to v podstate znamená, že majú byť kristologické, resp. kristocentrické. *„Veď slovo, ktoré oblasujeme a počívame, je Slovo, ktoré sa stalo telom (porov. Jn 1, 14) a má vnútorný vzťah k osobe Krista a sviatosťnej podobe jeho prítomnosti. Kristus nehovorí v minulosti, ale v našej prítomnosti, tak ako je aj prítomný v liturgickej činnosti.“*² Vieme, že napr. aj homília na mariánsky sviatok chce a má byť kristologická. Veď Druhý vatikánsky koncil zdôrazňuje, že je potrebné správne vysvetľovať *„úľohy a výsady Panny Márie, ktoré vždy súvisia s Kristom, zdrojom všetkej pravdy, svätosti a nábožnosti“* (LG 67). Zameranosť na Krista v našich homíliách znamená predovšetkým to, že budeme stále vychádzať z jeho paschálneho tajomstva. Boh ho posielal, aby nás zachránil. Bez jeho poslušnosti až na kríž by sme nemali najmenšiu šancu získať nebeské kráľovstvo. Mohli by sme robiť čokoľvek, ale sami by sme sa neboli spasili. Iba Boh je naša spása.

Meno Ježiš znamená „Boh spasí“: *„Boh je spása, Boh je pomocník a záchranca. Boh je vykupiteľ. Tak sa nazýval Jozue, ktorý ako Mojžišov pomocník viedol ľud cez Jordán do usadlého života a do pokojnej zeme. Toto meno nosil veľkňaz, ktorý po návrate z babylonského zajatia mal vedieť účasť na znovuoobnovení boboslužieb v chráme (Ezd 2 – 5). Tak sa nazýval aj učiteľ múdrosti, ktorý v dobre vyvážených porekadlách vychvaloval cestu spravodlivosti a života, Jezus, syn Eleazárov a vnuk Sirachov, autor knihy Jezusa, Sirachovho syna (Sir 50, 29). Všetci boli rozličným spôsobom sprostredkovateľmi Božej spásy. Ježiš však prinesie*

² BENEDIKT XVI.: *Sacramentum caritatis. Posynodálna apoštolská exhortácia*. Trnava : SSV, 2007, čl. 45.

*túto spásu v takom obsiablom zmysle ako nik pred ním*³ Prečo také meno? Lebo on vyslobodí svoj ľud z hriechov. To je presný preklad mena Ježiš. Niet iného mena na zemi, v ktorom by bola spása. Iba toto jedno meno – Ježiš. „*Lebo jeden je Boh a jeden prostredník medzi Bohom a ľuďmi – človek Kristus Ježiš, ktorý vydal seba samého ako výkupné za všetkých, ako svedectvo v pravom čase*“ (1Tim 2, 5). „*Spása nie je iba blabo úrodnej zeme, bobumilej boboslužby alebo pravého poznania, ale vyslobodenie z hlbšieho otroctva, než bola púšť, modloslužba a bludné učenie: z otroctva hriechu. Týmto slovom «hriech» sa vyslovilo všetko, od čoho treba vyslobodiť človeka a ľudstvo. Toto slovo označuje najostrejší protiklad k Bohu a jeho spáse.*“⁴ Preto má pre človeka spasiteľný význam uveriť Ježišovi Kristovi a odovzdať mu svoj život. To sa reálne uskutočňuje pri sviatosti krstu, v ktorom ponorením do vody zomierame hriechu a sebe, aby sa na nás zjavil Kristov život. „*V kresťanskej iniciácii deti Cirkvi prijímajú dar zomrieť, byť pochovanými a vstať z mŕtvych s Kristom Pánom (Rim 6, 1 – 11; Kol 2, 20; 3, 1 – 4).*“⁵

Prepojenie paschy, krstu a ohlasovania

Prepojenie paschy a krstu je veľmi dôležité aj v súvislosti s ohlasovaním evanjelia. „*Podľa svätého apoštola Pavla veriaci má krstom účasť na Kristovej smrti; je s ním pochovaný a s ním vstáva z mŕtvych: «Neviete, že všetci, čo sme boli pokrstení v Kristovi Ježišovi, v jeho smrť sme boli pokrstení? Krstom sme teda s ním boli pochovaní v smrť, aby sme tak, ako bol Kristus vzkriesený z mŕtvych otcovou slávou, aj my žili novým životom.» (Rim 6, 3 – 4)*“ (KKC 1227). Kresťan žije už nový život, ktorý mu daroval Kristus z kríža a človek tento dar prijíma krstom, resp. kresťanskou iniciáciou.

Ide o skutočné zjednotenie s Kristom. Ba Kristus môže obdarovať každého pokrsteného aj milosťou mystického zjednotenia. Možno máme určitú obavu pred pojmom mystika. Kresťanská mystika však nemá základ v ničom inom ako v sviatostnom zjednotení s Bohom v Kristovi, ktorý je jediným prostredníkom.⁶ Preto sv. Pavol, keď mu odovzdal svoj život, mohol povedať: „*Už nežijem ja, ale vo mne žije Kristus*“ (Gal 2, 20).

³ TRILLING, W.: *Evanjelium podľa Matúša. I. diel. Komentár.* Trnava : Dobrá kniha, 1993, s. 31.

⁴ TRILLING, W.: *Evanjelium podľa Matúša. I. diel. Komentár.* Trnava : Dobrá kniha, 1993, s. 31.

⁵ KONGREGÁCIA PRE VÝCHODNÉ CIRKVI: *Inštrukcia na aplikáciu boboslužobných predpisov Kódexu kánonov východných cirkví.* Vatikán : Libreria Editrice Vaticana, 1998, s. 4.

⁶ Porov.: SLODIČKA, A.: Die Bedeutung der Mystik bei den orientalischem-orthodoxen Kirche. In: *Filozofia religii.* Poznaň : Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, 2009, s. 269.

„*Stať sa kresťanom sa už od čias apoštolov uskutočňuje postupným napredovaním a uvádzaním do kresťanského života, ktoré pozostávajú z viacerých etáp. Túto cestu možno prejsť rýchlo alebo pomaly. Vždy však obsahuje niektoré základné prvky: oblasovanie slova, prijatie evanjelia, ktoré vedie k obráteniu, vyznanie viery, krst, vylíatie Ducha Svätého a prístúpenie k eucharistickému prijímaniu*“ (KKC 1229). „*Kde sa krst detí stal bežne zaužívanou formou slávenia tejto sviatosti, tento spôsob slávenia sa stal jediným úkonom, ktorý veľmi skrátene zabíra aj etapy, ktoré predchádzajú uvádzanie do kresťanského života. Krst detí už svojou povahou vyžaduje katechumenát po krste. Nejde len o potrebné poučenie po krste, ale aj o nevyhnutné rozvíjanie krstnej milosti počas rastu osoby. Tu je vlastné miesto katechézy*“ (KKC 1230). Svätý apoštol Peter píše, že naše znovuzrodenie, teda krst, sa uskutočnilo „*nie z porušiteľného semena, ale z neporušiteľného: Božím slovom, živým a večným. Lebo každé telo je ako tráva a všetka jeho sláva ako kvet trávy. Tráva uschne, kvet odpadne, ale Pánovo slovo trvá naveky. A to je to slovo, ktoré sa vám zvestovalo*“ (1 Pt 1, 23 – 25). Aj tí, ktorí boli pokrstení až po adekvátnom katechumenáte v dospelosti, potrebovali neustále počúvať Božie slovo a živiť sa ním. Ved' v Jánovom evanjeliu čítame Ježišove slová: „*Veru, veru, hovorím vám: «Kto počúva moje slovo a verí tomu, ktorý ma poslal, má večný život a nepôjde na súd, ale už prešiel zo smrti do života*“ (Jn 5, 24). O čo skôr my, ktorých kresťanský život je katechumenátom po krste, potrebujeme neustále počúvať Božie slovo, aby sme uverili. Veľmi pekne je to vysvetlené v Katechizme Katolíckej cirkvi: „*Kým Kristus, «svätý, nevinný a nepoškvrnený», nepoznal brieč, ale prišiel jedine preto, aby odčiniť briečchy ľudu, Cirkev zabíra vo svojom lone briešnikov, je svätá a zároveň stále potrebuje očisťovanie, ustavične kráča cestou pokánia a obnovy* (LG 8; KKC 827). *Všetci členovia Cirkvi, vrátane jej služobníkov, musia uznávať, že sú briešnikmi. Vo všetkých je ešte pomiešaný – a to až do skončenia čias – kúkoľ brieču s dobrým semenom evanjelia. Cirkev teda zbromažďuje briešnikov, ku ktorým už prišla Kristova spása, ale sú ešte stále na ceste posväcovania*“ (KKC 827).

Na tejto ceste posväcovania potrebujeme neustále počúvať radostnú zvesť, že sme bez našich zásluh, jedine z Božej milosti, vykúpený Boží ľud. Toto máme neustále ohlasovať – našu spásu nie zo zákona, pre našu spravodlivosť, ale z Božej milosti, ktorá nám bola daná. A tak ohlasovanie evanjelia je neustále rozvíjanie krstnej milosti, ktorou sme boli ospravedlivení. V homílii hovorí sám Boh o tejto milosti. Neprekážajme mu v tom! „*Poslanie krstiť, teda sviatostné poslanie je zahrnuté v poslaní evanjelizovať, lebo na sviatosť pripravuje Božie slovo a viera, ktorá je síblasom s týmto slovom*“ (KKC 1122). „*Kázanie slova Božieho je požiadavkou samého vysluhovania sviatosti, keďže ide o tajomstvá viery, ktorí to slovo vzbudzuje a živí. To platí najmä o liturgii slova pri slúžení svätej omše (liturgie), v ktorej sa nerozlučne spája oblasovanie smrti a vzkrie-*

senia Pána, odpoveď ľudu, ktorý počíva, a samotná obeta, ktorou Kristus potvrdil Novú zmluvu vo svojej krvi; na tejto obete majú veriaci účasť tak svojimi modlitbami, ako aj prijímaním Svätosti“ (PO 4). Eucharistia vhodne naznačuje a obdivuhodne uskutočňuje našu účasť na Božom živote (porov.: KKC 1325). Integrálnou súčasťou slávenia Eucharistie je homília. To znamená, že aj ona prináleží k zavŕšeniu uvádzania do kresťanského života, ktorým je slávenie Eucharistie. A zároveň to znamená, že nemožno slávenie Eucharistie „pokaziť“ kázňou, ktorá by nerešpektovala toto slávenie. Preto má skutočná homília vždy súvis s liturgickým tajomstvom, ktoré slávime, s hostinou, na ktorej pokrstený prijíma pokrm nového života – Kristovo telo a krv (porov.: KKC 1244).

Ambóna – miesto ohlasovania evanjelia

Teda sme pozvaní a máme misiu, ktorú nám dáva Cirkev, aby sme ohlasovali radostnú zvesť s mocou. Ambóna (ambón) nie je miestom na politikárčenie, alebo na vedenie teologicko-filozoficko-historických rečí, ale je odvaleným kameňom od Ježišovho hrobu, na ktorý si sadol anjel – posol, ktorého zjav bol ako blesk a odev biely ako sneh (porov.: Mt 28, 2 – 3). „Anjel sa prihovoril ženám: *«Vy sa nebojte! Viem, že bládáte Ježiša, ktorý bol ukrižovaný. Niet ho tu, lebo vstal, ako povedal. Podte, pozrite si miesto, kde ležal. A rýchlo chodte povedať jeho učeníkom: «Vstal z mŕtvych a ide pred vami do Galiley. Tam ho uvidíte.» Hľa, povedal som vám to.»* (Mt 28, 5 – 7). Ambóna je miesto, na ktorom má stále znova a znova znieť táto radostná zvesť aktualizovaná na súčasnosť. Kresťan je človek, ktorý sa nebojí, lebo Kristus zaňho dal svoj život a predchádza ho všade tam, kde človek ide, do všetkých situácií, ktoré môžu byť aj radostné, ale aj ťažké, ba predchádza ho aj do situácie smrti – existenciálnej, ale aj fyzickej. Preto kresťan počúva radostnú zvesť evanjelia, aby v nových situáciách svojho života znova uveril, že sa mu oplatí zrieknuť sa svojich plánov a projektov a prijať Boží plán. Uveriť, že tento Boží plán je cestou k skutočnému šťastiu, k naplneniu života. „Symbolika ambóny pripomína prázdny hrob, z ktorého bol Pán vzkriesený, ale ktorý ostáva ako «znak», odkiaľ «anjel vzkriesenia», diakon, ustavične ohlasuje evanjelium o našom vzkriesení.“⁷ „Odtiaľ diakon ohlasuje evanjelium a odtiaľ sa káže homília.“⁸

⁷ KONGREGÁCIA PRE VÝCHODNÉ CIRKVI: *Inštrukcia na aplikáciu boboslužobných predpisov Kódexu kánonov východných cirkví*. Vatikán : Libreria Editrice Vaticana, 1998, s. 81.

⁸ KONGREGÁCIA PRE VÝCHODNÉ CIRKVI: *Inštrukcia na aplikáciu boboslužobných predpisov Kódexu kánonov východných cirkví*. Vatikán : Libreria Editrice Vaticana, 1998, s. 81.

Homílie v 19. storočí

Chcem vás povzbudiť aj krátkym pohľadom na kazateľskú činnosť gréckokatolíckych kňazov na východnom Slovensku v 19. storočí. V historickom archíve nášho arcibiskupstva som pred časom, vďaka pani archivárke a vďaka tomu, že som bol pozvaný na konferenciu do Trnavy práve na tému kazateľskej činnosti v 19. storočí na Slovensku, objavil kázne z 19. storočia. Ide o nárečové rukopisy – zemplínske, resp. šarišské a rusínske – z našich farností, napr. z Rafajoviec, z Ruskej Poruby a pod. A zároveň som aj z iných zdrojov získal niekoľko kázní Eugena Fencika⁹, ktoré vyšli v časopise *Lístok*¹⁰. Keď som sa zaoberal týmito vybranými kázňami, nemohol som sa nezamýšľať nad otázkou: sú to homílie, alebo nie sú? Podľa môjho názoru sú! Vychádzajú z prečítaného Božieho slova alebo sláveného tajomstva, majú na zreteli toto tajomstvo a potreby poslucháčov. Pokladám to za veľmi dôležité. Je potrebné konštatovať, že v 19. storočí boli na Slovensku známe rôzne „osvetové“, „agitačné“ kázne, alebo kázne pripomínajúce politické rečnenie. S ničím takým som sa v skúmaných kázňach gréckokatolíckych kňazov nestretol. Z pohľadu dnešnej homiletiky je to pozitívne zistenie. Jednoduchí kňazi, ktorí možno pred týmto svetom nič neznamenali, kázali homílie! Nie je to pre nás úžasné povzbudenie?

Naša generácia kňazov spája homíliu s presnou stavbou podľa prof. Jozefa Vrableca: AI, KE, DI, PAR, MY, ADE.¹¹ Tá rozhodne v týchto homíliách chýba. Nie je tam ani náznak, a ak, tak len nepatrný, určitého stupňovania rozhovoru: čo sa stalo – oznámenie, vysvetlenie, povzbudenie a zjednotenie. Napriek tomu nemožno povedať, že by nevychádzali z posvätného textu Božieho slova a liturgického tajomstva. Kázeň homíliou nerobí stavba, na ktorú sme v našich podmienkach zvyknutí.

⁹ Eugen Fencik (1844 – 1903) bol gréckokatolíckym kňazom Mukačevskej eparchie, kultúrnym dejateľom a spisovateľom. Písal poéziu, balady a povesti zo života inteligencie a duchovenstva, historické drámy, liturgickú odbornú literatúru (známa je napr. jeho *Liturgika alebo objasnenie bobosluženia*. Budapešť, 1878), rôzne články, kázne a pod. Vydával časopis *Lístok* (viď poznámku nižšie). Porov.: KOVAČ, F.: *Vlastivedný slovník Rusínov-Ukrajincov. Prešovsko*. Prešov : Zväz Rusínov-Ukrajincov Slovenskej republiky, 1999, s. 358.

¹⁰ *Lístok*: duchovno – literárny časopis - dvojtýždenník, ktorý vychádzal v Užhorode v rokoch 1885 – 1903. Zakladateľom, vydavateľom a šéfredaktorom bol Eugen Fencik. Vychádzali v ňom materiály populárno-náučného, umeleckého a duchovného charakteru pre Mukačevskú eparchiu a Prešovskú eparchiu. Mal aj pravidelnú rubriku Cirkevné príhovory (kázne). Prispievali doňho napríklad aj gréckokatolícki kňazi Prešovskej eparchie Alexander Duchnovič a Alexander Pavlovič (hlavne v časti Dodatky, ktoré boli písané ľudovým jazykom). Zohral v tom čase v svojom prostredí veľmi vážnu úlohu. Mal 25 predplatiteľov, väčšinou z Prešovskej eparchie (Prjašivčiny). Bol písaný azbukou (veľkorusky a tzv. jazycijem). Porov.: KOVAČ, F.: *Vlastivedný slovník Rusínov-Ukrajincov. Prešovsko*. Prešov : Zväz Rusínov-Ukrajincov Slovenskej republiky, 1999, s. 200,358.

¹¹ Porov.: VRABLEC, J.: *Homiletika*. Trnava : SSV v CN Bratislava, 1987, s. 54.

Existujú aj iné stavby homílií, ktoré iným spôsobom rešpektujú stupňovanie rozhovoru. Tiež je dôležité povedať, že východná kazateľská prax je vzdialenejšia určitému systému, ale je možno, z určitého pohľadu, bližšia Božiemu slovu a liturgii.

Vrablecova stavba homílie, ako jej zvykneme v našich podmienkach hovoriť, je však nepopierateľne takou hodnotou, že homíliám na Slovensku dáva výraznú kvalitu. Bez tejto stavby sa homília môže vymykať určitej usporiadanosti a životaschopnosti. Ak by sme zanechali túto stavbu, naše homílie by mohli pôsobiť natoľko nevyvážene, že by mohla do veľkej miery zanikať kerygma a naša homília by mohla strácať rozmer radostnej zvesti. Práve toto negatívum sa v určitej miere ukazuje v skúmaných homíliách. Teda stavba homílie nie je jej podstatou, ale jej veľmi napomáha.

Zaujímavé a veľmi pozitívne zistenie je, že aj keď veľmi rozvláčne, ale predsa sú tieto kázne z 19. storočia na jednu myšlienku, na jednu tému, na jednu udalosť. Napríklad na jeden verš Mt 18, 11: „*Syn človeka totiž prišiel zachrániť, čo sa stratilo.*“¹² Alebo na verš Jn 9, 11: „*Šiel som teda, umyl som sa a – vidím*“¹³ a pod. Alebo k sviatku Zosnutia Presvätej Bohorodičky¹⁴, sv. Mikuláša¹⁵ a pod. Nepozostávajú z niekoľkých bodov. V tom čase pritom boli aj na Slovensku známe trojbodové alebo i viacbodové kázne. V niektorých rukopisoch sa síce objavujú nejaké paragrafy, ale nemajú vplyv na obsah v zmysle jeho delenia. Možno mali slúžiť kazateľovi na ľahšie zapamätanie textu. Toto je však iba domnienka.

Benedikt XVI. o homílii

Naša homília musí byť odpoveďou pre súčasného človeka, na ktorého vplyvajú javy ako desakralizácia, dechristianizácia, sekularizmus, kríza viery. Stále platí, že homília je familiárnym rozhovorom, čo vyplýva z jej pomenovania. To znamená, že musí byť po formálnej i obsahovej stránke otvorená poslucháčom, musí byť prednesená jednoduchým a pútavým štýlom, musí byť názorná, aby jej porozumel aj ten najjedno-

¹² AGKB v Prešove: *Prišiel Syn Človeka, aby spasil to, što zabynulo. Kázeň na Mt 18,11 (rukopis)*. Varia, Inv. č. 1276, Rok: 1759-1944, sign. 0, Kázne: 1802.

Poznámka k Mt 18, 11: „Tento verš je interpolácia z Lk 19, 10. Neovulgáta ho vynecháva. V niektorých rukopisoch sa nachádza...“ Nachádza sa aj v cirkevnoslovanských evanjeliároch.

¹³ FENCIK, E.: *Cerkovnyja propovidí. Slovo v nedilju V. po paschi, o slipom*. In: *Listok. Duchovno-literárny časopis*. Užhorod : Tlačiareň Jozefa Fejšiša st., 1887, roč. 3., č. 9, s. 140.

¹⁴ AGKB v Prešove: *Kázeň na sviatok Zosnutia Presvätej Bohorodičky (rukopis)*. *Ruská Poruba*. Bez sign., Slovenské – nárečové kázne (19. stor.): 1868.

¹⁵ FENCIK, E.: *Cerkovnyja propovidí. Slovo v deň iže vo svjatyh Otca našeho Nikolaja archijepiskopa Mir Likijskich, čudotvorca*. In: *Listok. Duchovno-literárny časopis*. Užhorod : Tlačiareň Jozefa Fejšiša st., 1887, roč. 3., č. 22, s. 348 – 352.

duchší poslucháč. To však neznamená, že môže byť formálne povrchná, obsahovo plytká a nepripravená. V 46. článku posynodálnej apoštolskej exhortácie *Sacramentum caritatis* píše Svätý Otec Benedikt XVI. vo vzťahu k homílii toto: „*V súvislosti s dôležitou Božieho slova vystupuje aj potreba zlepšiť kvalitu homílie.*“¹⁶ Tým pápež jemnou rečou pápežského dokumentu naznačuje, že súčasná homiletická prax má aj svoje medzery.¹⁷ „*Aj ona (homília) je «súčasťou liturgického diania» a jej úlohou je napomáhať plnšie porozumenie a účinnosť Božieho slova v živote veriacich. Preto si vysvätení služobníci musia «pozorne pripraviť homíliu, vychádzajúc z náležitého poznania Svätého písma». Vyhybajme sa všeobecným a abstraktným homíliám.*“¹⁸ Z Vrablecovej homiletiky vieme, že homília je ohybná (ohýbavá), teda že možno niektorú jej časť rozšíriť na úkor iných častí. Pritom nikdy nesmie vymiznúť jej kerygmatický ráz. V súčasnosti sa javí ako veľmi dôležité vhodné, v súvislosti s ohybnosťou homílie, zdôrazňovať *didaskáliu*, v ktorej s logickou postupnosťou vysvetľujeme *kerygmu* z Božieho slova, čím homília plní do určitej miery aj úlohu katechézy. Stále však platí, že ju po formálnej stránke neprednášame rečou dogmatiky, ale odborným praktickým, teda populárnym štýlom vo forme virtuálneho dialógu. Ľudia chcú počuť zrozumiteľné vysvetľovanie Božieho slova. Ponúkajme im ho. Preto pápež hovorí, že si máme pozorne pripravovať homílie, vychádzajúc z náležitého poznania Svätého písma. Vyhybať sa všeobecným homíliám znamená inými slovami vyhybať sa „hovoreniu o ničom“, aj keď to v takejto formulácii znie vo vzťahu k homílii možno príliš tvrdo a nemiestne. Preto Svätý Otec hovorí decentnou ale jasnou rečou pápežského dokumentu. A vyhybať sa abstraktným homíliám zaiste znamená vyhybať sa vysokej reči ponad hlavy poslucháčov, teda vyhybať sa odbornému teoretickému, teda vedeckému štýlu. Homília musí zostať familiárnym rozhovorom. Abstraktná homília ďalej znamená nerešpektovať potrebu názornosti v kazateľskej reči. Názorná reč zase neznamená hovoriť samé príklady, ako na nejakej estráde. Iste, mohli by sme ešte viac rozoberať tieto veľmi dôležité a aktuálne slová Svätého Otca.

Ďalej v uvedenom článku exhortácie čítame: „*Osobitne prosím vysvätených služobníkov, aby homília postavila prečítané Božie slovo do*

¹⁶ BENEDIKT XVI.: *Sacramentum caritatis. Posynodálna apoštolská exhortácia*. Trnava : SSV, 2007, čl. 46.

¹⁷ Vo štvrtok, 14. júna 2007, počas štvrtého dňa návštevy *Ad limina apostolorum* začali biskupi zo Slovenska svoj pracovný program návštevou Kongregácie pre Boží kult a disciplínu sviatostí. Jej prefektom bol v tom čase kardinál Francis Arinze, ktorý okrem iného tiež zdôraznil potrebu a význam kvalitnej homílie, ktorá by však podľa neho mala trvať okolo 10 minút a nie viac. Porov.: KOVÁČIK, J. – HALKO, J. – GRADOŠ, J.: Slovenskí biskupi v Ríme. K apoštolským prahom. In: *Slovo. Časopis gréckokatolíckej cirkvi*. Prešov : Gréckokatolícke biskupstvo a Petra, n. o., 2007, roč. 39, č. 16, s. 8 – 9.

¹⁸ BENEDIKT XVI.: *Sacramentum caritatis. Posynodálna apoštolská exhortácia*. Trnava : SSV, 2007, čl. 46.

*úzkeho vzťahu so sviatostným slávením a so životom spoločenstva tak, aby sa Božie slovo stalo skutočne oporou života Cirkvi. Zároveň nech sa myslí na katechetický a exhortatívny cieľ homílie.*¹⁹ Katechetický cieľ sme si už trochu objasnili. Ide o to, aby homília vniesla svetlo do života človeka. A exhortatívny cieľ znamená, že homília povzbudzuje a nie zabíja. K tomu sa ešte dostaneme.

Teraz vám však chcem predostrieť záverečné slová 46. článku, ktorým je potrebné veľmi dobre porozumieť: *„Vzblodom na trojročný cyklus nedelného lekciónára [u nás je jednoročný] je vhodné veriacim múdro predostrieť tematické homílie, ktoré v priebehu liturgického roka preberajú veľké témy kresťanskej viery, čerpajúc z toho, čo je s autoritou predložené Magistériom v štyroch «stĺpoch» Katechizmu Katolíckej cirkvi a v súčasnom Kompendiu: vyznanie viery, slávenie kresťanského tajomstva, život v Kristovi a kresťanská modlitba.*²⁰ Vieme, že existujú aj tematické a cyklické kázne, a nie je zakázané ich použiť, ale exkluzívne postavenie má na základe dokumentov a tradície Cirkvi homília. Všimnite si však, že Svätý Otec hovorí o tematických homíliách. Čo to má znamenať, keď vieme, že homília vždy vychádza z Božieho slova a liturgického slávenia? Spomeňme si však pri tejto príležitosti na prednášky z homiletiky, kde nám bolo jasne povedané, že homíliou možno ľudí osloviť na akúkoľvek tému. Áno, v homílii môžeme vynikajúco počas liturgického roka preberať, a aj preberáme, veľké témy kresťanskej viery. Svätý Otec chce poukázať na nesmierny význam Katechizmu Katolíckej cirkvi, ktorý nám môže a má byť vynikajúcim pomocníkom v ohlasovaní evanjelia, aby naše homílie neboli všeobecné a abstraktné.

Homília nie je priestor na moralizovanie

Vyššie som uviedol, že exhortatívny cieľ homílie znamená, že homília povzbudzuje a nie zabíja. Teraz to chcem vysvetliť. Vyhybajme sa v našej homiletickej činnosti moralizovaniu. Je to strašná tragédia, keď si ešte dnes dovoľí nejaký kňaz v homíliách moralizovať. Nechceme totiž kázať zákon, ale evanjelium – blahozešť. *„Ako sa v kázni rozlišujú zákon a evanjelium? Podľa akých kritérií má kazateľ postupovať, aby zachránil svoje poslanstvo evanjelia pred nebezpečenstvom, že sa zošmykne do planého moralizovania? Rozdiel nie je v tom, že evanjelium len dáva a zákon požaduje, alebo že v evanjéliu sa hovorí nežne a potešujúco, kým v zákone napomína vo a so súdením. Veď aj evanjelium robí obidvoje. Staví na človeka požiadavky, aj tvrdé, požaduje od neho celkom konkrétne činy, a predsa sa nestáva zákonom. Tento rozdiel nech nám*

¹⁹ BENEDIKT XVI.: *Sacramentum caritatis. Posynodálna apoštolská exhortácia*. Trnava : SSV, 2007, čl. 46.

²⁰ BENEDIKT XVI.: *Sacramentum caritatis. Posynodálna apoštolská exhortácia*. Trnava : SSV, 2007, čl. 46.

osvetlí malé, trochu krivkajúce prirovnanie: Niekomu chceme niečo darovať a dohovárame mu, keď sa to zdráha prijať, aby si dar predsa vzal. Povzbudzujeme ho a prosíme. V inom prípade niekoho vyzývame, aby si to alebo ono už konečne sám zaobstaral a kúpil. Tertium comparationis je v tom, že v prvom prípade požiadavku predchádza ponuka a dar, v druhom prípade nie. Toto prirovnanie má nám len zostriť zrak, viac nemôže urobiť. Evanjelium je božie poslanstvo spásy. Ono sa daruje pred ľudským konaním. Boh vyzýva, aby sme prijali jeho ponuku, jeho blízkosť. [...] Zákon však požaduje ľudské spoluúčinkovanie ako podmienku, aby sa k nemu Boh vôbec sklonil.²¹

To, že sme dostali poverenie kázať znamená, že sme Cirkvou poslaní, aby sme ľudí pozdvihovali a nie ubýjali. Aby sme ich posilňovali a nie ničili, povzbudzovali a nie znechucovali, aby naša homília nebola diktátom, či rozkazovaním, ale dialógom. Sme poslaní ponúkať a sprostredkovať Božiu lásku, odpustenie a milosrdenstvo. To všetko by však stále mohlo byť iba zavesené akoby vo vzduchu, keby sme v tomto ohlasovaní ostali nepresvedčiví. Presvedčivosť mu dá naša osobná skúsenosť s mocou Božieho slova. Je dôležité, aby ľudia vycítili, že to, čo hlásame je náš život. Keď ohlasujeme evanjelium, ohlasujeme ho na prvom mieste seba. Áno, kňaz káže aj pre seba, nie iba pre iných.

V jednej prednáške o homiletickej komunikácii Jána Pavla II. som uviedol aj to, že pri pohľade na jeho vynikajúcu homiletickú činnosť nemožno opomenúť ani kontemplatívnu, až mysticizmus Jána Pavla II., vďaka čomu jeho homílie mali v sebe náboj a presvedčivosť. Áno, veľmi dôležitý aj pre presvedčivosť našej homiletickej činnosti je náš hlboký duchovný život, okrem iného každodenné rozjímanie. Ba môžeme povedať, že sme povolaní až k mystickému životu. Dokonca „*všetci kresťania sú povolaní k mystickému životu, lebo im Boh daruje v krste milosť, čnosti a dary Svätého Ducha. Eucharistia je obetou zmierenia, pri eucharistii sa zjednocujeme s Kristom a toto zjednotenie sa uskutočňuje v živote mystika. Eucharistia je definitívnym základom a kulmináciou kresťanskej mystiky a eucharistiu nazývame aj mystickou sviatosťou alebo mystickou večerou.*“²² Dajme si do súvisu s týmito slovami skutočnosť, že integrálnou súčasťou tejto mystickej večere je aj naša homília. Kazateľ naozaj nemôže byť hrubým a arogantným človekom, ale skôr človekom hlbavým. Potrebuje mať aspoň do určitej miery aj mystický pohľad na Boha.

²¹ VRABLEC, J. – FABIAN, A.: *Homiletika I. – II. základná a materiálna*. Trnava : SSV, 2001, s. 246.

²² SLODIČKA, A.: Die Bedeutung der Mystik bei den orientalisch-orthodoxen Kirche. In: *Filozofia religii*. Poznaň : Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, 2009, s. 269.

Mystici sú známi svojou priateľskou oddanosťou k Ježišovi Kristovi.²³ Čo viac môže presvedčiť poslucháčov našich homílií o ich pravdivosti ako naša priateľská oddanosť Ježišovi?

Záver

Prešovský arcibiskup a metropolita Ján Babjak SJ po návrate zo synody biskupov povedal, že sa tam veľmi zdôrazňovala naša zodpovednosť za ohlasovanie Božieho slova. Aj on sám, ako synodálny otec, sa vo svojom príspevku zaoberal aj touto skutočnosťou a hľadal príčiny uzavretosti mnohých pred Božím slovom a riešenia, ktoré by pomohli otvárať srdcia ľudí jeho ohlasovaniu. Ponúkam vám dlhšiu časť z tohto príhovoru, pretože hovorí k našej téme: *„Prijímaniu Božieho slova u veriacich bráni to, že sú často ovplyvňovaní silným svetským relativizmom, liberalizmom a rozšírenou vierou v absolútnu platnosť vlastného názoru. To spôsobuje, že človek sám často určuje, čo z Božieho slova prijme a čo nie. Ďalším problémom je, že predkrstná katechéza rodičov je nedostačujúca na to, aby rodičov urobila schopnými vychovávať deti vo viere. Dôsledkom toho je obrovský nárast nepraktizujúcich kresťanov, ktorí nemajú záujem o Božie slovo a život viery. Osobitným problémom pri prijímaní Božieho slova v rodinách je cestovanie mnohých veriacich, zvlášť otcov a matiek, za prácou do vzdialených regiónov alebo aj do zahraničia. Dôležité je, aby samotní kňazi a katechéti, ktorí sú oblasovateľmi Božieho slova, mali s ním osobnú skúsenosť a cez ňu ho odozdvádali ďalej. Stáva sa totiž, že pri katechizovaní a príprave homílie kňazi prostredníctvom informačných technológií kompletne preberajú myšlienky iných, s ktorými sami nemajú skúsenosť. Tým spôsobom oblasovanie Božieho slova nie je živé. Existuje ďalšie nebezpečenstvo, že homília neoblasuje vždy Ježiša Krista ako jediného Spasiteľa a Záchrancu z briechu, ale sklzáne do moralizovania či oblasovania etiky postavenej na ľudských silách, ktorej cieľom je len zlepšiť spolužitie medzi ľuďmi. Riešením tohto problému je permanentná biblická formácia kňazov, ktorá v sebe obsahuje správnu hermeneutiku biblického textu pre dnešnú dobu. Je nevyhnutné, aby kňazi ponúkali Božie slovo nie ako jednu zo životných filozofií, ale ako Bohom zjavenú pravdu, ktorá rieši problém života a smrti. Väčšina katolíckych veriacich prichádza do kontaktu s Božím slovom iba pri slávení Eucharistie. Môžu ním byť nadšení a oslovení, hneď ho s radosťou prijímajú (porov. Mt 13, 20), ale vyjdúc z chrámu Božie slovo udusia starosti života... Preto si dovoľím navrhnúť tejto synode, aby sme uvažovali o konkrétnom a živom prepojení oblasovaného Božieho slova v liturgii s mimoliturgickým životom veriacich, aby oblasené Božie slovo mohli lepšie vnútorne spracovať a prepojiť ho so*

²³ Porov.: SLODIČKA, A.: Die Bedeutung der Mystik bei den orientalisch-orthodoxen Kirche. In: *Filozofia religii*. Poznaň : Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, 2009, s. 269.

*svojím životom, aby tak nastala určitá spätná väzba. Aby Božie slovo neostávalo iba v intelektu, ale cez osobnú skúsenosť s ním prechádzalo do života a aby v tomto prepojení Božieho slova so životom Božiemu ľudu veľmi konkrétne pomáhala Cirkev.*²⁴

Toto je naše povolanie – Božie slovo ponúkať ako riešenie života, lebo Kristus je náš život. On premohol našu smrť. Preto sa homília stáva aktualizáciou nášho víťazstva v Kristovi.

Zoznam použitej literatúry

- BENEDIKT XVI.: *Sacramentum caritatis. Posynodálna apoštolská exhortácia*. Trnava : SSV, 2007, 128 s. ISBN 978-80-7162-659-6.
- Katechizmus Katolíckej cirkvi*. Trnava : SSV, 2007, 918 s. ISBN 978-80-7162-657-2.
- KONGREGÁCIA PRE VÝCHODNÉ CIRKVI: *Inštrukcia na aplikáciu bobošlužobných predpisov Kódexu kánonov východných cirkví*. Vatikán : Libreria Editrice Vaticana, 1998, 96 s.
- KOVAČ, F.: *Vlastivedný slovník Rusínov-Ukrajincov. Prešovsko*. Prešov : Zväz Rusínov-Ukrajincov Slovenskej republiky, 1999.
- KOVÁČIK, J. – HALKO, J. – GRADOŠ, J.: *Slovenskí biskupi v Ríme. K apoštolským prahom*. In: *Slovo. Časopis gréckokatolíckej cirkvi*. Prešov : Gréckokatolícke biskupstvo a Petra, n. o., 2007, roč. 39, č. 16, s. 8 – 9. ISSN 1335-7492.
- Listok. Duchovno-literárny časopis*. Užhorod : Tlačiareň Jozefa Fejšiša st., 1887, roč. 3.
- Lumen gentium. Vieroučná konštitúcia DVK o Cirkvi (21.11.1964). In: *Dokumenty DVK. I. diel*. Trnava : SSV v CN Bratislava, 1969 – 1972.
- Presbyterorum ordinis. Dekrét DVK o kňazskom účinkovaní a živote (07.12.1965). In: *Dokumenty DVK. II. diel*. Trnava : SSV v CN Bratislava, 1969 – 1972.
- Sacrosanctum concilium. Konštitúcia DVK o posvätnnej liturgii (04.12.1963). In: *Dokumenty DVK. I. diel*. Trnava : SSV v CN Bratislava, 1969 – 1972.
- SLODIČKA, A.: *Die Bedeutung der Mystik bei den orientalischo-orthodoxen Kirche*. In: *Filozofia religii*. Poznaň : Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, 2009.
- Sväté písmo Starého i Nového zákona*. Rím : SÚSCM, 1995, 2624 s.
- TRILLING, W.: *Evanjelium podľa Matúša. I. diel. Komentár*. Trnava : Dobrá kniha, 1993, 240 s. ISBN 80-7141-016-0.

²⁴ Príhovor vladyku Jána Babjaka SJ na Synode biskupov v Ríme. <http://www.grkatpo.sk/spravy/?zobrazit=text&id=1036> (27.11.2008).

VRABLEC, J. – FABIAN, A.: *Homiletika I. – II. základná a materiálna.*

Trnava : SSV, 2001, 434 s. ISBN 80-7162-339-3.

VRABLEC, J.: *Homiletika.* Trnava : SSV v CN Bratislava, 1987, 212 s.

Webové stránky

<http://www.grkatpo.sk/>

<http://www.tkkbs.sk/>

(Spracované na základe prednášky z homiletiky, ktorú autor predniesol na jesennom stretnutí permanentnej kňazskej formácie 2008 pre kňazov Prešovskej gréckokatolíckej archieparchie.)